

Nevelen vakkundig wegblazen

Als adviseur waterkwaliteit bij de afdeling Chemische Waterkwaliteit en Stroomgebied-afstemming houd ik me bezig met advisering en ondersteuning van het ministerie van I&W op het gebied van de relatie tussen mestbeleid en oppervlaktewaterkwaliteit.

Een oud-collega van mij, Servaas Damen, nam voorheen deel aan de begeleidingscommissie (BC) van Koeien & Kansen. Als zijn achtervang mocht ik ook aan de BC deelnemen. Voor mij is deze deelname heel waardevol en inspirerend. Het verbindt praktijkervaringen met het landelijk beeld. Tevens geeft het me inzicht in de enorme complexiteit van het gelijktijdig behalen van de zeer uiteenlopende doelen vanuit bodem, water en lucht, binnen een ook economisch duurzame melkveehouderij.

In mijn vrije tijd ben ik graag buiten, liefst op of langs het water. In de winterperiode ben ik daarnaast actief als landschapsvrijwilliger, wilgen knotten, houtsingels onderhouden, riet maaien, poelen schonen.

Deze foto, genomen tijdens een winterwandeling, is mijn favoriete achtergrond bij de talloze online meetings en een goede startfoto bij presentaties: "is de toekomst in nevelen gehuld?"

"Is de toekomst in nevelen gehuld?"

Het mooie van Koeien & Kansen vind ik dat, met inzet van kennisinstellingen en een aantal heel betrokken melkveehouders, die nevelen beetje bij beetje vakkundig worden weggeblazen. Wat kan er bereikt worden met bepaalde sporen, hoe haalbaar en uitvoerbaar zijn bepaalde maatregelen, waar loop je bij implementatie van het beleid tegen aan in de praktijk?

Het project helpt om met beide benen op de grond te blijven, en zicht te krijgen, niet alleen op de koe, maar zeker ook op de kansen.

Sandra Plette, adviseur Waterkwaliteit, Rijkswaterstaat, Water, Verkeer en Leefomgeving

Eigen prestatie waarderen

Onze badkamer wordt verbouwd. Kunnen we allemaal niet zelf. Tegels zetten, nieuw sanitair, airco, vloerverwarming en stuken. Moeilijk hoor. Maar afbreken, opruimen en schilderen kunnen we wel. Ons eigen werk verlaagt de kosten. Dat is wel prettig.

Dat zien we bij het project Koeien & Kansen ook graag. Bij een goede prestatie zouden er minder beperkingen, minder kosten of meer opbrengsten moeten zijn. Dat wordt ook wel doelsturing genoemd. Bepaal bijvoorbeeld bedrijfsspecifiek wat je broeikasgasemissie is en laat daar een financiële bonus van afhangen. In de zuivelsector gebeurt dit al. Maar we zien dit ook graag terug bij het overheidsbeleid. Bij een laag stikstofbodemoverschot, zou eigenlijk ruimte voor een hogere bemesting moeten zijn. Of bij mestverwerking ontstaat een kunstmestvervanger en zou minder mestafvoer nodig zijn. Of bij een lage eiwitvoeding is er minder ammoniakemissie en zou er minder druk op dieraantallen nodig zijn. Een terecht gevolg van een goede prestatie. De overheid weet dat ook, maar dat is nog heel lastig om in beleid om te zetten. Toch willen we het spoor van doelsturing met de overheid verkennen in ons project.

En de badkamer? Die wordt mooi hoor. Het eind is in zicht, nog even volhouden en dan kunnen we genieten van de luxe.

Michel de Haan, projectleider

Pilot BSPN en RENURE geven invulling aan evenwichtsbemesting

Melkveehouders in Nederland moeten zich houden aan gebruiksnormen voor stikstof in dierlijke mest, voor werkzame stikstof in het totaal aan meststoffen en voor fosfaat teneinde waterkwaliteitsdoelen te realiseren. Tot en met 2023 heeft Koeien & Kansen in de BES onderzoek gedaan naar de effecten van bedrijfsspecifieke differentiatie. Door de afbouw van de Nederlandse derogatie van de Nitraatrichtlijn is dit spoor beëindigd. In twee nieuwe pilots onderzoeken we mogelijkheden om evenwichtsbemesting weer binnen bereik te brengen.

BSPN; bedrijfsspecifiek differentiëren voor kunstmest

In 2024 start de BSPN. BSPN staat voor bedrijfsspecifieke differentiatie van de gebruiksruijme voor kunstmest. Efficiënt gebruik van meststoffen betekent bemesten naar behoefte van gewas en bodem. De bedrijfsspecifieke stikstof- en fosfaatgewasopbrengst is in de BSPN de grondslag voor een bedrijfsspecifieke gebruiksruijme, waarbij we voor fosfaat ook de fosfaattoestand meewegen. Een belangrijk verschil met de BES is dat binnen BSPN de dierlijke mestgift is gemaximeerd (170 kg N per ha) en dat differentiatie nu vooral plaatsvindt via kunstmest. Toch werken we de BSPN niet eenvoudigweg uit als een versie van de BES met als enige verschil dat er geen differentiatie van dierlijke mest gebruik mogelijk is. De BSPN start namelijk met het herijken van de uitgangspunten en van het concept dat

eerder was ontwikkeld voor de BES. In de BSPN willen we bijvoorbeeld voorkomen dat de differentiatie slechts wordt toegepast op bedrijven met hoge gewasopbrengsten en niet op bedrijven met lage opbrengsten waardoor in praktijk alleen verrijming van de gebruiksruijme wordt benut en werken met lagere gebruiksruijme achterwege blijft. Ook de noodzaak en wenselijkheid om bedrijfsspecifiek te differentiëren vanuit het oogpunt van bodemvruchtbaarheid, gewasproductie en het realiseren van een goede waterkwaliteit vraagt aandacht. 2024 wordt dus een jaar van oriëntatie en voorbereiding van een praktisch en kansrijk vervolg.

RENURE

RENURE, REcovered Nitrogen from manURE, is het bewerken van mest op het melkveebedrijf tot verschillende producten w.o. producten

met kenmerken van kunstmest zoals gestript ammoniumsulfaat. RENURE staat sterk in de belangstelling van de melkveehouderij omdat veehouders RENURE producten mogelijk als kunstmestvervanger kunnen gebruiken op hun bedrijf (bovenop de mest-N-norm van 170 kg per ha). Ook verschillende Koeien & Kansen-deelnemers overwegen te investeren in RENURE of hebben hiertoe al stappen ondernomen (zie artikel meststrippen). Door intensieve dataverzameling gaat Koeien & Kansen monitoren wat de effecten zijn van RENURE op milieuprestaties en op de economie. Daarbij kijken we naar de verdeling van verschillende mestproducten over de gewassen, de bemestende waarde van de producten en effecten op emissie van ammoniak en methaan.

Koos Verloop en Wim van Dijk

Vijf keer goud in Ecoregeling

In 2023 konden de deelnemers meedoen aan de Ecoregeling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Deze vervangt de Regeling Vergroening. De Ecoregeling belooft boeren voor maatregelen die bijdragen aan verbetering van biodiversiteit, bodem en lucht, klimaat, landschap en water. De Ecoregeling is een extra betaling bovenop de basispremie, maar de activiteiten moeten wel voldoende punten op de doelen én de drempelwaarde opleveren.

Zelf kiezen voor goud

Boeren kunnen zelf kiezen welke maatregel bij hun past. Door extra eco-activiteiten te kiezen om meer punten en waarde te halen, kun je

gaan voor brons, zilver of goud. Brons levert € 60 per ha op, zilver € 100 en goud € 200. Een biologische bedrijfsvoering is direct goud. Tabel 1 toont hoe en met welke eco-

activiteiten onze Koeien & Kansen-ondernemers scoorden in 2023. Slechts drie deelnemers voldeden niet aan de voorwaarden voor brons. Meestal omdat ze geen of te weinig

blijvend grasland hebben, geen beweiding toepassen, geen landschapselementen hebben, of gewassen hebben die hoog scoren. Gras/klaver, grasland met kruiden,

blijvend grasland, eiwitgewassen, verlengde weidegang en landschapselementen zijn eco-activiteiten die goed scoren. Vooral het telen van een stikstofbindend gewas, zoals luzerne of veldbonen scoort zeer hoog.

Tabel 1. Kengetallen 2022 in vergelijking met de spiegelgroep. Bron: Bedrijveninformatienet van Wageningen Economic Research.

Score Ecoregeling 2023	Oosterhof	Post	Buijs	Koopman	Heijning	Oegema	De Vries	Stevens	Hagoort	Neutel	Van Wijk	De Marke	Houtbraken
	Goud					Zilver							Brons
Hoofddeelt													
gras/klaver				x	x	x		x		x	x	x	x
Grasland met kruiden			x	x	x	x	x	x		x		x	x
Langjarig grasland		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
rustgewas			x							x			
Stikstofbindend gewas/eiwitgewas		x	x	x	x							x	
Bodemgewas													
Groenbedekking			x		x	x					x		x
Onderzaai van gewas		x	x	x	x	x					x		
Veemaatregelen													
Verlengde weidegang overdag		x	x	x		x	x	x	x	x	x		x
Verlengde weidegang dag en nacht					x								
Niet-productief landbouwgrond													
Bufferstrook met kruiden (langs grasland)							x						
Groene braak										x		x	
Houtig element (hef, haag, struweel)										x		x	
Houtig element (overige houtige elementen)		x	x		x	x	x	x	x	x		x	
Duurzaam bedrijf													
Biologisch bedrijd (SKAL)	x												

Verwachting 2024

We verwachten in 2024 een betere score te halen. Zo wil Johan Dekker met de inzaai van 3 ha luzerne en 4 ha productief kruidenrijk grasland van niets naar goud komen. Ook andere deelnemers hebben geïnvesteerd in extra ha's productief kruidenrijk grasland en de aanleg van landschapselementen.

Veranderingen t.o.v. 2023

Onder teeltmaatregelen zijn nu, naast biologische bestrijding, fertigatie, precisiebemesting en precisiegewasbescherming toegevoegd als maatregelen. Ook de weidegang is aangepast van verlengde weidegang overdag en dag en nacht naar minimale beweiding van 1.500 of 2.500 uren.

Rob Geerts

25 jaar Koeien & Kansen

Het project Koeien & Kansen bestaat dit jaar 25 jaar, en is daarmee waarschijnlijk een van de langst lopende landbouwkundige onderzoekprojecten in Nederland. Gestart in het MINAS-tijdperk, zijn we inmiddels vele uitdagingen verder. Johan Dekker (JD) en Marinus de Vries (MdV), twee deelnemers van het eerste uur, kijken kort terug op deze periode. Bijgaand ook een reflectie Jan van Middelaar, al 25 begeleider van de zuidelijke Koeien & Kansen-deelnemers.

Waarom wilde je destijds graag deelnemen?

JD: dat wilde ik eigenlijk niet. Maar projectleider Carel de Vries miste een bedrijf in Flevoland. Op verzoek van de lokale LTO-afdeling heb ik me toen alsnog aangemeld. Met MINAS aanstaande vond ik dat ik maar beter voorop moest lopen zodat ik nog fouten kon maken en daar van leren. Daarbij bleek al snel dat er meer mogelijk is met scherp management en goede begeleiding van adviseurs.

MdV: ik kwam toen net uit een Zuid-Hollands project en vond dat zo inspirerend dat ik me, als een soort van vervolg, direct heb aangemeld voor Koeien & Kansen. De milieu-uitdagingen spraken mij namelijk erg aan.

Wat vond je het leukste?

MdV: Tot nu toe vind ik de gedrevenheid van mijn mededeelnemers eigenlijk het leukst van Koeien & Kansen. Ze zijn natuurlijk allemaal kritisch op wat er op ze afkomt, maar hebben allemaal een laag zeikgehalte. En dat past wel bij mij.

JD: meerdere dingen. Het was inspirerend om te zien hoe de andere bedrijven zich hebben ontwikkeld.

Maar ook de buitenlandse excursies in het kader van DairyMan vond ik erg leuk en leerzaam. Daarbij bleek dat we in Nederland toch echt qua management en milieu voorop lopen. Als laatste wil ik de samenwerking noemen met de studenten van Aeres Hogeschool over de KringLoopWijzer. Voor beide partijen erg leerzaam!

Wat vond je het minst leuk?

JD: dat we onze stinkende best deden, maar we, ondanks de brede waardering voor het project, daar achteraf m.i. weinig waardering voor hebben gekregen. Vaak bleef het effect uit. We hebben het immers wel over 25 jaar onderzoek!

MdV: het einde van MINAS en vervolgens de steeds maar weer veranderende doelstellingen van het project. Voor de projectfinanciers wellicht logisch, maar ons als deelnemende ondernemers soms verwarrend.

Wat is het belangrijkste dat je geleerd hebt?

MdV: dat je ergens voor moet gaan. Anders is er immers geen toekomst. **JD:** dat scherp zijn op het management t.a.v. alle onderdelen zich loont.

Eddy Teenstra
Textografie

Marinus de Vries (Stolwijk)

Johan Dekker (Zeewolde)

Reflectie van Jan van Middelaar

Zoeken naar een toekomst voor de melkveehouderij

De eerste herinnering van Koeien & Kansen gaat terug naar de 'opdracht' van Joos van Hees, toentertijd teamleider bij DLV-team Boxtel: 'er is een nieuw, landelijk projectje, voeding is blijkbaar belangrijk. In het zuiden doen drie boeren mee. Pak jij dat maar op, er zit niet veel tijd in.'

En inderdaad, het was een landelijk project, maar wel beduidend groter dan in eerste instantie verwacht. Vanaf het begin een prachtig project. Bezig zijn met de toekomst van de melkveehouderij, samen met onderzoekers van Wageningen. Toen een instituut waar tegenop gekeken werd, bijna heiligen in een toren. Maar die onderzoekers bleken ook allemaal maar gewone mensen, gelukkig.

Grote triomfen waren er met de ontwikkeling van de BEX, een grote teleurstelling met het afschieten van de BES. Toch blijven we allemaal samen, steeds positief zoekend naar een toekomst voor de melkveehouderij.

Dat vind ik het mooie en het sterke van Koeien & Kansen!

Jan van Middelaar, Adviseur Management en Strategie
PPP Agro Advies

Midden achterste rij Jan van Middelaar.

Via stikstofstrippen besparen op mestafvoer

Kees Jan van Wijk doet mee met de pilot om nu al te werken zonder derogatie. Hij heeft een stikstofstripper aangeschaft, die moet helpen om de kosten van mestafzet te verminderen.

Met derogatie zou Kees Jan in 2024 zo'n 820 ton mest moeten afzetten op basis van resultaten van 2023. Zonder derogatie stijgt de mestafzet met 791 ton tot ruim 1.610 ton drijfmest. In die extra 791 ton zit 3.165 kg stikstof. Bovendien stijgen de afzetkosten met een kleine € 20.000. Dit bedrag wordt nog fors hoger door extra kosten voor kunstmest (N, P en K). Via een meststripper wil hij minerale stikstof uit de mest halen om de mestafzetkosten fors te verminderen en tevens fosfaat en kali op het eigen bedrijf te houden.

Hoe gaat dit in zijn werk?

Allereerst moet hij de mest scheiden. Want de stripper werkt alleen goed met dunne fractie. Van Wijk vangt momenteel ca 13.750 kg stikstof met drijfmest op. Bij het scheiden met een vijzelpers komt ruim 80% van de stikstof in de dunne fractie. Hiervan is ruim 52% minerale stikstof, die een meststripper kan wegvangen. Als de stripper dan 85% van de minerale stikstof uit de dunne fractie haalt, wordt ruim 4.950 kg stikstof in zuur opgelost. Dat wordt een soort spuiwater dat kunstmest kan vervangen. Deze 4.950 kg stikstof is meer dan de 3.165 kg stikstof die

Figuur 1. Is vloeibare stikstof uit mest de toekomst?

van Wijk extra zou moeten afzetten zonder derogatie. Als deze vorm van RENURE wordt goedgekeurd, kan hij deze extra mestafzet voorkomen, samen met nog ca 450 ton mest die ook al afgezet moet worden in de situatie met derogatie. Bij € 25 per ton mest bespaart hij zo ruim € 31.000 op mestafzet. En daarbij

komt de besparing op aanvoer van kunstmest. Die nutriënten kunnen zo immers ook op het bedrijf blijven. Uiteraard is dit niet allemaal louter winst, want er zijn ook investeringen nodig in installaties en zuur om het strippen mogelijk te maken.

Michel de Haan

Boomkikker laat zich na 25 jaar horen op De Marke

De Boomkikker werd in het Natuurplan voor De Marke (1997) al genoemd als specifieke doelsoort. Toen zat de dichtstbijzijnde populatie op circa 3 km. Eind april heeft Jan Stronks, ecoloog bij Staring Advies, op twee locaties op De Marke roepende boomkikkers gehoord.

Ruim 25 jaar na de aanleg van de kikkerpoel heeft de boomkikker zijn/haar weg naar de De Marke gevonden.

De boomkikker houdt van een kleinschalig, halfopen cultuurlandschap met hakhoutwallen, struweelranden, ruige bermen en slootkanten. Met de uitvoering van het Natuurplan in 1997 hebben we die groenblauwe dooradering op De Marke gerealiseerd en word ik nu heel blij van het feit dat de boomkikker de poel op De Marke als leefgebied heeft gevonden. Hopelijk heeft deze soort zich nu blijvend gevestigd.

Rob Geerts

De Nederlandse boomkikker. Foto: Jan Stronks

Pas op voor het zout

Met afgelopen winter achter de rug is het inmiddels lastig voor te stellen dat Nederland ook een aantal droge jaren heeft gehad. De droogteproblematiek speelde ook op het bedrijf van Wim en Wim jr. Van de Heijning (Hulst), al heeft droogte daar ook een extra dimensie. Bij het onttrekken van zoet grondwater voor beregening komt namelijk zout grondwater steeds meer naar de oppervlakte.

Verziltig

Op ongeveer 18 meter onder het maaiveld zit zout water. Dit is nog redelijk diep in vergelijking met de directe omgeving waar zout grondwater soms slechts zes meter onder het maaiveld zit. In figuur 1 is dit te zien in de kaart met zwart omlijnd de percelen van Van de Heijning. Zowel

ten zuiden als ten noorden van het bedrijf zit zout water minder diep dan onder de eigen percelen. In een dwarsdoorsnede van het profiel over de rode lijn (figuur 2) is de dikte van de zoute grondwaterlaag goed te zien, die zoute grondwaterlaag is ongeveer 10-20 meter dik.

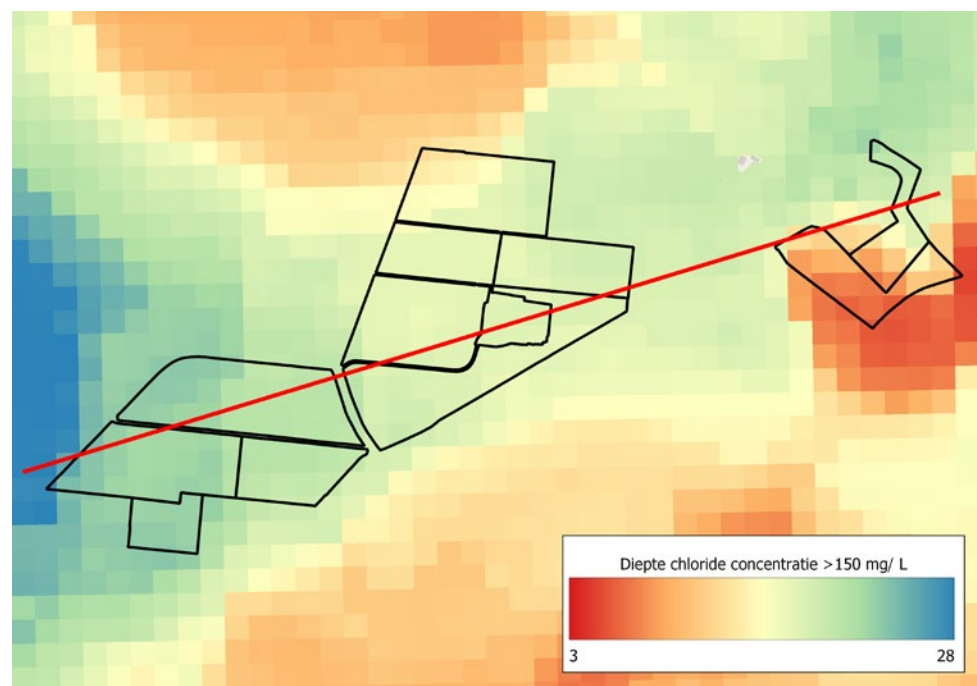
Water vasthouden

Om het zoute grondwater terug te dringen moet meer regenwater infiltreren. Zeeuws Vlaanderen is voor de zoetwatervoorziening bijna volledig afhankelijk van regenwater omdat er geen noemenswaardige beken of rivieren vanuit België instromen. Wim en Wim jr. hebben

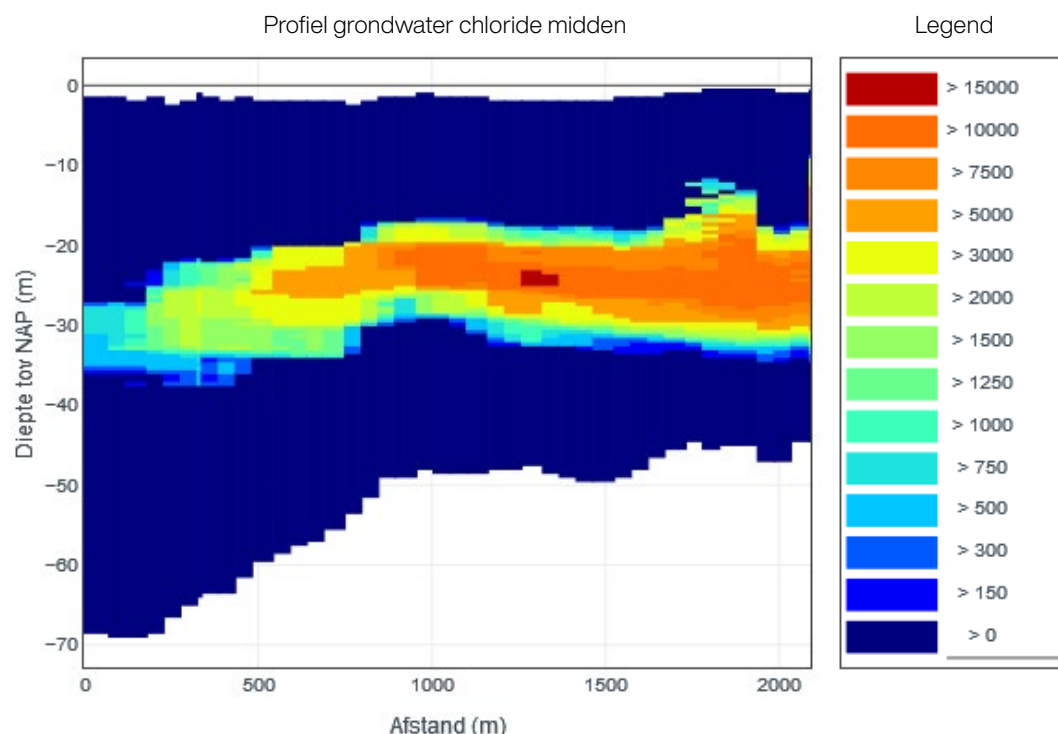
daarom op hun bedrijf een sloot opnieuw ingericht waarbij ze ook stuwtjes hebben geplaatst. De stuwtjes hebben als doel om meer regenwater in de bodem te laten infiltreren. Deze maatregel past in het bijzonder goed op melkveebedrijven met grasland omdat deze bedrijven voor de bereidbaarheid

van het land minder afhankelijk zijn van een diepe ontwatering.

Colin Dekker

Figuur 1. Diepte in meters van de chlorideconcentratie boven 150 mg/l onder de percelen van Van de Heijning.

Figuur 2. Profiel van de chlorideconcentratie (mg/L) in de bodem over de rode lijn in de kaart (figuur 1) van west naar oost.

Meer eigen eiwit, minder aankoop uit omgeving in 2023

In 2023 bestond het rantsoen van een Koeien & Kansen-bedrijf gemiddeld uit 64% eiwit dat op het eigen bedrijf, of binnen een straal van 20 km binnen het bedrijf is geproduceerd. Dit was gelijk aan 2022. Er werd wel meer eiwit van eigen land gevoerd en minder eiwit uit de omgeving aangevoerd.

Binnen Koeien & Kansen is het doel om minimaal 65% eiwit van het eigen bedrijf of uit de buurt te voeren. Figuur 1 toont dat Koeien & Kansen-bedrijven gemiddeld 60%

van het gevoerde eiwit van eigen land halen en daarnaast 4% eiwit aanvoeren binnen een straal van 20 km. Samen dus 64%.

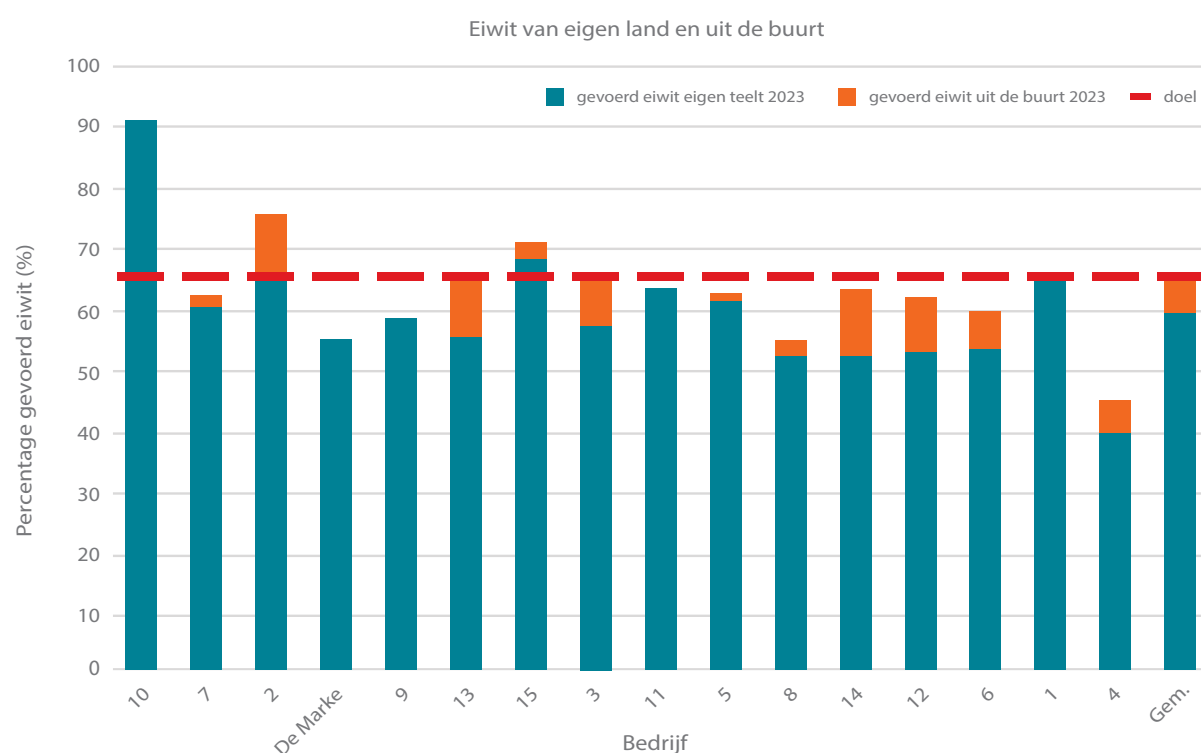
In 2023 halen zes bedrijven 65% of meer eiwit van eigen land of uit de buurt. Drie bedrijven zitten op meer dan 70%, waarbij het biologische bedrijf 10 het meest opvalt. Dit bedrijf

koopt weinig krachtvoer aan. Ook bedrijf 2 haalt de doelstelling ruimschoots. Dit bedrijf teelt zelf krachtvoerversprekers zoals voederbieten en veldbonen. Tien bedrijven halen de doelstelling niet. Het meest intensieve bedrijf (4) met ruim 48.000 kg melk/ha produceert 40% van het eigen eiwit op het eigen bedrijf en koopt 5% uit de buurt aan. Opvallend is dat een aantal intensievere bedrijven de doelstelling van 65% net zo goed benaderen als extensievere bedrijven. Dit betekent dat aanvoer van eiwit met krachtvoer een belangrijke rol speelt om een hoog aandeel eiwit van eigen land (of uit de buurt) te halen.

Meer zelf geteeld voer

In 2023 werd net zoveel eiwit van eigen land of uit de buurt gevoerd als in 2022. In 2022 was het aandeel eigen geteeld voer wel kleiner (58%) en aanvoer uit de buurt hoger (6%). Bij een ruim 500 kg ds/ha hogere grasproductie en een bijna 1.200 ds/ha hogere maïsproductie (die vooral in 2024 wordt gevoerd) was in 2023 iets minder aankoop uit de buurt nodig op de Koeien & Kansen-bedrijven dan het jaar ervoor.

Aart Evers en Gerjan Hilhorst

Figuur 1. Percentage gevoerd eiwit van eigen land op Koeien & Kansen-bedrijven met daar bovenop % gevoerd eiwit (ruw- en krachtvoer), aangevoerd binnen een straal van 20 km van het bedrijf in 2023. Bedrijven geselecteerd van lage intensiteit naar hoge intensiteit (kg melk per ha).

Koeien & Kansen verkent klimaatvriendelijke melkveehouderij in ClieNfarms

De samenwerking van Koeien & Kansen en ClieNfarms resulteert in mogelijke maatregelen op de weg naar klimaatvriendelijke landbouw. Het ClieNfarms project omvat verschillende EU-regio's en verschillende landbouwsectoren. De Koeien & Kansen-bedrijven vormen de groep "Lead Commercial Farms" die verkennen welke maatregelen praktisch haalbaar zijn op de route naar klimaatvriendelijke melkveehouderij.

Bedrijvenronde over toepassing van maatregelen

Koeien & Kansen geeft het beeld dat Nederlandse melkveehouders al veel maatregelen toepassen. Dit hangt deels samen met de inspanningen gericht op een efficiënte omzetting van voer naar melk. Ook het streven naar bemesting op maat, zo veel mogelijk op basis van dierlijke mest en de inzet van vlindebloemigen om stikstof vast te leggen, noemen de Koeien & Kansen-deelnemers. De concrete maatregelen in het verlengde van deze strategieën lijken voor Nederlandse veehouders soms niet verrassend, maar zijn in andere regio's nog minder algemeen. Te denken valt aan het streven naar een hoge levensproductie en het scherp voeren op ruw eiwit. Bij een aantal specifieke maatregelen hangt

het af van de bedrijfsopzet en de voorkeur van de melkveehouder. Zo kiest een flink aantal melkveehouders bewust niet voor toevoegmiddelen omdat ze dit te risicovol vinden, of beschouwen als het tegenwerken van natuurlijke processen, zoals pensfermentatie. In 2024 herhalen we de maatregelen en gaan we ze specifieker bespreken en inschatten wat hun effectiviteit is in verlaging van broeikasgasemissies.

Creative arena

Een aantal Koeien & Kansen-deelnemers heeft ook bijgedragen aan een Creative Arena (workshop met verschillende stakeholders) waarin ze de logica van maatregelen in verschillende bedrijfssystemen bespreken. Daar werd duidelijk dat de toepassing van maatregelen sterk

afhankelijk van de bedrijfsstructuur en -context. Ook werd duidelijk dat er weliswaar technische vraagstukken zijn, maar dat er zeker zoveel sociaal-economische uitdagingen zijn die te maken hebben met waardering van managementprestaties in regelgeving, handhaving en bestuurlijk juridische dilemma's. Voor melkafnemers lijken die uitdagingen niet in de

weg te staan om beloningsmechanismen te ontwikkelen die de transitie naar klimaatvriendelijke landbouw ondersteunen.

Meer informatie vind je op: www.clienfarms.eu

Colin Dekker

Nieuw verschenen

Nr. 94 (WPR nr. 1238): Experiment werking bufferstrook, Gert-Jan Noij.

Wageningen Livestock Research Rapport 1473: Praktijkttoepassing (voer)management maatregelen om de methaan- en ammoniakemissie te reduceren (Ervaringen 2022), Harm Wemmenhove, Léon Šebek.

RIVM rapport 680717021/2013: Waterkwaliteit op Koeien & Kansen-bedrijven; Resultaten van tien jaar bemonstering. A.E.J. Hooijboer, F.W.J.M. Weijs.

Colofon

Auteurs: allen werkzaam bij Wageningen University & Research tenzij anders vermeld.

Redactie: Textografie

Vormgeving: Wageningen University & Research, Communication Services

Fotografie: Wageningen University & Research, Textografie, De Beeldredactie en Fotobureau Tiernego

Druk: Zalsman BV, Zwolle

Secretariaat Koeien & Kansen
Postbus 338
6700 AH Wageningen
T (0317) 48 01 77
info@koeienenkansen.nl

[@Koeien&Kansen](https://www.koeienenkansen.nl)

www.koeienenkansen.nl

De nieuwsbrief is gratis aan te vragen bij het secretariaat. Overname van artikelen is toegestaan mits voorzien van duidelijke bronvermelding.